

Tomasz WITES

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych

Uniwersytet Warszawski

e-mail: t.wites@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0003-3161-8551

Z GEOGRAFIĄ PRZEZ ŻYCIE. ŻYCIORYS PROFESORA JERZEGO MAKOWSKIEGO

Jubileusz 50-lecia pracy zawodowej profesora Jerzego Makowskiego skłania do prezentacji Jego bogatej działalności zawodowej, której geografia stała się i pozostaje immanentną częścią. W czasach trwających podziałów dziedzin i dyscyplin naukowych, dyskusji na temat miejsca geografii w istniejących klasyfikacjach oraz oceny braku jedności geografii w konsekwencji jej instytucjonalnych podziałów, warto prześledzić życiorys profesora Jerzego Makowskiego, dla którego geografia zawsze była i jest jedna.

Jerzy Makowski, syn Romana i Stanisławy Kozłowskiej, urodził się 8 listopada 1946 r. w Warszawie i choć często wyjeżdżał ze stolicy, na krócej czy dłużej, to na trwałe związał z tym miastem całe swoje życie. Wielkomiejski charakter miejsca urodzenia i zamieszkania nie przeszkodził Mu w stale rozbudzonej fascynacji przyrodą i szybko rozwijanych zainteresowaniach geografią. Rozpoczęły się one w szkole podstawowej, ukończonej w 1960 r., a kontynuowane były w Technikum Łączności nr 2. Jak często bywa, pogłębione zainteresowanie przedmiotem szkolnym nie jest kwestią przypadku, wiąże się bowiem z obecnością wyjątkowego pedagoga. W tym przypadku był nim nauczyciel geografii w szkole ponadpodstawowej Mikołaj Tumański, którego postawa przyczyniła się do wyboru przez Jerzego Makowskiego w 1965 r. studiów geograficznych na Uniwersytecie Warszawskim. Studia w Instytucie Geografii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW dały Jerzemu Makowskiemu możliwość zapoznania się z szerokim spektrum ujęć obecnych w naukach geograficznych, reprezentowanych przez wybitnych nauczycieli akademickich, wśród których należy wymienić m.in.: Józefa Barbaga, Bolesława Dumanowskiego, Zofię Kaczorowską, Jerzego Kondrackiego, Stanisława Leszczyckiego, Elżbietę Mycielską-Dowgiałło, Marka Prószyńskiego, Cecylię Radłowską i Bogodara Winida.

11 lipca 1970 r. Jerzy Makowski uzyskał stopień magistra w zakresie geografii fizycznej, następnie dostał się na trzyletnie studia doktoranckie i jeszcze przed obroną doktoratu rozpoczął 1 października 1973 r. pracę zawodową na Uniwersytecie Warszawskim, w ówczesnym Zakładzie Geografii Regionalnej i Politycznej, kierowanym przez prof. J. Barbaga. Początkowo (1973–1975) był tam zatrudniony jako asystent, a następnie starszy asystent. 16 grudnia 1974 r. Jerzy Makowski uzyskał stopień naukowy doktora nauk geograficznych. W latach 1975–1988 był adiunktem w Zakładzie Geografii Regionalnej i Politycznej Świata, a następnie w Zakładzie Badań Regionalnych i Porównawczych. 16 czerwca 1987 r. został doktorem habilitowanym nauk przyrodniczych w zakresie geografii, a w la-

tach 1988–1992 pracował jako docent w Zakładzie Badań Regionalnych Ameryki Łacińskiej w Instytucie Krajów Rozwijających się na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych. Stanowisko profesora Uniwersytetu Warszawskiego Jerzy Makowski piastował od 1992 r. do 2000 r., kiedy otrzymał tytuł naukowy profesora nauk o Ziemi. Do 2004 r. pracował na stanowisku profesora nadzwyczajnego, a od 1 maja 2004 r. jest profesorem zwyczajnym.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Profesor Jerzy Makowski to geograf latynoamerykanista specjalizujący się w problematyce relacji człowiek – środowisko, znawca rolnictwa i osadnictwa w strefie wilgotnych lasów równikowych. Faktyczny zakres podejmowanej przez Niego tematyki badawczej jest zdecydowanie szerszy. Dorobek naukowy Jerzego Makowskiego jest imponujący – jest autorem około 200 publikacji napisanych w języku polskim, hiszpańskim i angielskim. W grupie tej znajdują się autorskie monografie, prace redakcyjne, artykuły problemowe, hasła encyklopedyczne, podręczniki szkolne i przewodniki doradztwa metodycznego, atlasy tematyczne, recenzje oraz liczne opracowania w formie maszynopisu lub nadal nieopublikowane.

Działalność naukowa Jerzego Makowskiego związana jest z geografią warszawską, choć zagraniczne wyjazdy badawcze stały się integralną częścią Jego rozwoju badawczego. Kilkadziesiąt razy wyjeżdżał do krajów latynoamerykańskich na dłuższe i krótsze staże, badania terenowe, konferencje i sympozja oraz inne wydarzenia o charakterze naukowym i poznawczym. Pierwsze wizyty studyjne i zagraniczne badania terenowe realizował na studiach w ramach specjalizacji z geografii fizycznej – kraje kaukaskie (1969) i Finlandia (1970). Lata 70. i 80. XX w. to okres stosunkowo częstych wyjazdów do Ameryki Łacińskiej pracowników akademickich z Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW. Silny zespół badaczy, w którym znalazł się Jerzy Makowski (obok Mirosławy Czerny, Andrzeja Dembicza, Joaquina Gonzáleza Martíneza, Bogumiły Lisockiej-Jaegermann i Marii Skoczek), znających region, dobrze mówiących po hiszpańsku, często obecnych na rynku wydawniczym, na seminariach i konferencjach naukowych, ukształtował się pod charyzmatycznym wpływem A. Dembicza. Cieszący się uznaniem członkowie tego zespołu dzięki swojej aktywności i zaangażowaniu często bywali zapraszani do udziału w międzynarodowych projektach badawczych oraz do prowadzenia wykładów i kursów. Jerzy Makowski realizował badania w licznych krajach Ameryki Łacińskiej: Meksyk (wielokrotnie), Kuba, Peru, Chile, Brazylia, Boliwia, Ekwador, Panama, Gwatemala, Kolumbia.

W 1976 r. ówczesny dr Jerzy Makowski wyjechał wraz z rodziną na Kubę. Podjął tam pracę jako ekspert i konsultant naukowy w Instytucie Geografii Kubańskiej Akademii Nauk w Hawanie (dziś: Instituto de Geografía Tropical), a także na Wydziale Geografii Uniwersytetu Hawańskiego (łącznie w latach 1976–1978 był ekspertem i konsultantem naukowym w tym Instytucie). Ponadto wracał na Kubę w 1990 i 1992 r. jako profesor kontraktowy na Wydziale Geografii Uniwersytetu Hawańskiego. Pogłębione relacje z Meksykiem rozpoczęły się w 1977 r. w wyniku współorganizacji i uczestnictwa w I Polsko-Meksykańskim sympozjum geograficznym, które zainicjowało współpracę między Wydziałem Geografii i Studiów Regionalnych UW a Escuela de Geografía Universidad Autónoma del Estado de México (dalej UAEM). Jerzy Makowski w 1986 i 1989 r. był profesorem kontraktowym na Wydziale Geografii oraz Wydziale Planowania Miejskiego i Regionalnego w UAEM. Ponadto stanowisko profesora wizytującego obejmował w 2004 i 2009 r. na Wydziale Humanistycznym Universidad Castilla La Mancha w Albacete i Ciudad Real w Hiszpanii, a w 2009 r. ponownie w UAEM. Kilkadziesiąt razy Jerzy Makowski uczestniczył w międzynarodowych konferencjach badawczych, oprócz wspomnianych Polsko-Meksykańskich sympozjów geograficznych, m.in. w 1985 r. w Hawanie (Kuba), w 1989 r. w Belém (Brazylia), w 1997 r. w 49. Kongresie Amerykanistycznym w Quito (Ekwador) czy w 1999 r. w konferencji „Trópico 99”, ponownie w Hawanie. Jerzy Makowski, cho-

ciaż wielokrotnie był zapraszany i wyjeżdżał do zagranicznych ośrodków naukowych, to za każdym razem wracał na Uniwersytet Warszawski, z którym związał całe zawodowe życie. Wiedzę uzyskaną na swej *Alma Mater* konfrontował w terenie planując i realizując liczne wyprawy, następnie dzieląc się doświadczeniami z kolejnymi grupami odbiorców w kraju i zagranicą.

O szerokich zainteresowaniach badawczych świadczy rozległy zakres tematyczny publikacji Jerzego Makowskiego (pełny spis prac został dołączony do tego tomu). Warto jednak przytoczyć wybrane z nich, wskazujące na liczne wątki badawcze, zarówno w obrębie geografii fizycznej, jak i geografii społeczno-ekonomicznej. Pierwszą publikacją naukową Jerzy Makowski napisał we współpracy z J. Królikiem w 1968 r., a dotyczyła ona strat geografii polskiej w trakcie II wojny światowej od września 1939 r. do maja 1945 r. Największa liczba wątków poruszanych w pracach badawczych przez Jerzego Makowskiego dotyczy tematyki latynoamerykańskiej. Ujęcie syntetyzujące tych opracowań nie sprawiało trudności Jerzemu Makowskiemu, zarówno w początkach pracy badawczej (współredakcja *Słownika terminów geograficznych Ameryki Łacińskiej*, opublikowanego w 1979 r. nakładem Wiedzy Powszechnej), jak i w późniejszym okresie – autorstwo 9 rozdziałów oraz kilkudziesięciu haseł tematycznych poświęconych Ameryce Południowej w *Encyklopedii Geograficznej Świata* Wydawnictwa OPRESS w 1996 r. Wśród prac o dużym ładunku syntetyzującym należy wskazać opublikowany w PWN autorski podręcznik akademicki *Geografia fizyczna świata* (2005, wznowiony i poprawiony w 2018 r.), redakcję naukową *Geografii Unii Europejskiej* (2008) oraz redakcję książki *Geografia regionalna świata* (2006), zmienionej i wydanej jako *Geografia świata. Regiony* w 2020 r., współredagowanej z Tomaszem Witesem).

W zainteresowaniach naukowych Jerzego Makowskiego można wyróżnić kilka nurtów w obrębie następujących wątków problemowych: zagadnień geomorfologicznych (1), zmian zasięgu wilgotnych lasów równikowych (2), zmian w strukturach przestrzennych i społeczno-gospodarczych (3), krajobrazów kulturowych, w tym krajobrazów winiarskich (4).

Zagadnienia geomorfologiczne

Zanim region latynoamerykański na stałe stał się obszarem zainteresowania badawczego Jerzego Makowskiego, musiał jeszcze na pewien czas ustąpić miejsca tematyce z zakresu geografii fizycznej, a ściślej geomorfologii Polski. Zainteresowania te częściowo wynikały z pasji Jerzego Makowskiego do gór (był zapalonym wspinaczem, ale także przez wiele lat przewodnikiem górskim). Tematyka geomorfologiczna stanowiła główny wątek badawczy w pierwszym etapie rozwoju naukowego Jerzego Makowskiego. Zagadnieniom geomorfologicznym poświęcił pracę magisterską, dotyczącą ewolucji rzeźby w dorzeczu Gorzyczanki na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej, napisaną pod opieką dr E. Mycielskiej-Dowgiałło. Zbliżona problematyka badawcza towarzyszyła Jerzemu Makowskiemu w kolejnym okresie, podczas trzyletnich studiów doktoranckich, gdy pod opieką naukową prof. C. Radłowskiej przygotował dysertację dotyczącą uwarunkowań zróżnicowanej gęstości sieci wawozów na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej. Tematyce geomorfologicznej Jerzy Makowski poświęcił nie tylko wskazane badawcze prace na stopień, ale także inne publikacje popularnonaukowe i naukowe. W *Poznaj Świat* wraz z Danutą Kosmowską-Suffczyńską wydał artykuł *Kontynenty wędrują* (1974), a w *Sprawozdaniu z Badań Czwartorzędu PAN* w zespole z J. Goździkiem i E. Mycielską-Dowgiałło (1982) opublikował pracę *Urzeźbienie powierzchni ziaren kwarcowych z pokrywy wietrzeniowej na granitach Tierra Colorado w Meksyku*.

Zmiany zasięgu wilgotnych lasów równikowych

Już podczas studiów magisterskich pojawiło się zainteresowanie Jerzego Makowskiego Ameryką Łacińską, rozwijane poprzez działalność w Kole Naukowym Studentów Geografii, gdzie prowadził Sekcję Ameryki Łacińskiej oraz naukę języka hiszpańskiego w Towarzystwie Przyjaciół Kultury Iberyjskiej. Zainteresowania te przebiegały wielowątkowo, choć szczególnie istotnym w ich obrębie

wątkiem były kwestie związane ze zmianami zasięgu wilgotnych lasów równikowych. Jerzy Makowski zgłębiał te zagadnienia nie tylko podczas licznych kwerend materiałów naukowych, ale przede wszystkim w terenie. Wyjazdy do lasów równikowych w latach 1976–1978 koncentrowały się w Wenezueli, Kolumbii i Panamie, a następnie w 1980 r. w Peru i w 1989 r. w Brazylii. Badania terenowe w Amazonii Peruwiańskiej, połączone z wizytami w centrach naukowych w Huanuco, Tingo María, Pucallpa i Iquitos, wzdłuż rzek Huallaga, Ukajali, Tapiche i Amazonki, trwały ponad trzy miesiące. Zagadnienia związane z wilgotnymi lasami równikowymi zaważyły na dalszym rozwoju naukowym Jerzego Makowskiego. Na podstawie rozprawy *Przyrodnicze uwarunkowania rolnictwa w Amazonii Peruwiańskiej* (1987), opublikowanej w serii Rozpraw Uniwersytetu Warszawskiego (1988), Rada Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW nadała dr. Jerzemu Makowskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego. Największy indywidualny projekt badawczy Jerzego Makowskiego dotyczył przyczyn i konsekwencji zmian zasięgu wilgotnych lasów równikowych. Poza skonstruowaniem modelu wylesiania Jerzy Makowski zwrócił uwagę na globalne ocieplenie jako jedną z konsekwencji nieskrępowanych wyrębów lasów równikowych. Projekt został zwieńczony publikacją (1999) uznaną przez Radę Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW za dzieło profesorskie. Oprócz wskazanych prac na stopień dotyczących tej tematyki Jerzy Makowski opublikował kilkadziesiąt autorskich i wieloautorskich opracowań poświęconych różnym wątkom poznawczym koncentrującym się w wilgotnych lasach równikowych. Jako przykładowe prace z tego zakresu tematycznego należy wskazać: *Procesy morfodynamiczne w zlewni górnej Amazonki, w świetle urzeźbienia powierzchni ziaren kwarcowych w mikroskopie elektronowym* (1988, z E. Mycielską-Dowgiałło, *Prace i Studia Geograficzne*, tom 9), *Environmental Impact of Ribeirinhos' Agriculture in Amazonia* (1991), w: *Ecological Disorder and Amazonia*, L.A. Kosiński (ed.), *Czynniki degradacji wilgotnych lasów równikowych w Ameryce Łacińskiej, Afryce i Azji Południowo-Wschodniej* (1999), *Prace i Studia Geograficzne*, tom 25; *Przyroda i jej wizje* (2009, z J. Miętkiewską-Bryndą, *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*, M.F. Gawrycki red.); *Środowisko a rozwój* (2012, z J. Miętkiewską-Bryndą, *Bieda i bogactwo we współczesnym świecie. Studia z geografii rozwoju*, M. Czerny red.); *Endangered Earth – Pollution, Resources, Global Change* (2018, z A. Dudek, J. Miętkiewską-Bryndą, *New Geographies of the Globalized World*, M. Solarz ed.).

Zmiany w strukturach przestrzennych i społeczno-gospodarczych

Wśród licznych podejmowanych przez Jerzego Makowskiego zagadnień w regionie latynoamerykańskim ważne miejsce zajmują kwestie związane ze strukturami przestrzennymi i społeczno-gospodarczymi. Już w 1976 r. podczas wyjazdu na Kubę, w Instytucie Geografii Kubańskiej Akademii Nauk, Jerzy Makowski zatrudniony był przy realizacji kubańsko-polskiego projektu badawczego *Przestanki społeczno-gospodarczej integracji Regionu Karaibskiego* (jego częścią było opracowanie *Atlasu Regionalnego Karaibów*). W kolejnych latach Jerzy Makowski uczestniczył w licznych indywidualnych i zespołowych projektach badawczych dotyczących zmian zachodzących w różnych skalach przestrzennych, m.in. *Zmiany społeczno-gospodarcze i środowiskowe w regionie miejskim Toluca* i *Zmiany w strukturach przestrzennych i społeczno-gospodarczych, jako odpowiedź na wyzwania globalizacji*. Efektem podejmowanych działań były liczne opracowania naukowe, m.in. *Geografia Regionalna Ameryki Łacińskiej* (1985, redakcja z: M. Czerny, A. Bonasewiczem, A. Dembiczem, M. Skoczek, S. Osińskim), *Rural Improvements between 1975 and 1985 in Las Huastecas Region, Mexico* (1988, współautorstwo z M. Czerny, A. Dembiczem i M. Skoczkiem) czy *Brazylia. Środowisko, ludność, przestrzeń* (1995, pod red. A. Dembicza i M. Kuli). Niekiedy były to zadania trwające kilka miesięcy, jak np. koordynacja (z M. Czerny) projektu badawczego *Spółeczno-ekonomiczne i ekologiczne warunki rozwoju strefy metropolitalnej miast: Toluca i Meksyku* połączona z wykładami na studiach podyplomowych z ekologii na Uniwersytecie Stanu Meksyk w Toluca (1986), zwieńczona wydaniem obszernej książki (*Hombre, medio ambiente y Desarrollo* (Czerny M., Makowski J., 1990)). Ważnym

przedsięwzięciem naukowym kierowanym przez Jerzego Makowskiego w latach 2012–2014 był projekt Narodowego Centrum Nauki *Zmiany społeczno-gospodarcze w regionach tubylczych Meksyku i ich percepcja przez mieszkańców. Przypadek Regionu Mazahua w stanie Meksyk*, realizowany we współpracy z Wydziałem Geografii UAEM w Toluca. W ramach zagadnień społeczno-gospodarczych warto wspomnieć również o zaangażowaniu Jerzego Makowskiego w działania badawcze dotyczące działalności turystycznej, w tym w projekcie *Turystyka a rozwój lokalny*. Publikacje dotyczące aspektu turystycznego pisane były przez Jerzego Makowskiego na różnych etapach pracy zawodowej. Przytoczyć należy napisane indywidualnie *El medio ambiente natural como atraktividad turística* (1998) w *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, a także z B. Lisocką-Jaegermann i M. Skoczek *Tourism and the Local Economy in Ecuador* (1998) w *Miscellanea Geographica* czy *Geografię turystyczną świata. Nowe trendy. Regiony turystyczne* (z M. Jędrusikiem i F. Plitem, 2010).

Krajobrazy kulturowe

W ostatnich latach Jerzy Makowski pogłębia zainteresowania krajobrazami kulturowymi. Jednym z poruszanych aspektów w tym obszarze badawczym są krajobrazy winiarskie, ich zróżnicowanie w przestrzeni i przemiany w czasie. W odniesieniu do tego zagadnienia Jerzy Makowski (wraz z J. Miętkiewską-Bryndą) przygotował tematyczny numer czasopisma *Miscellanea Geographica* (2018) z międzynarodową obsadą autorów, poświęcony ewolucji krajobrazów winiarskich. W opracowaniu tym eksponowana jest m.in. długa, liczona w tysiącletniach historia uprawy krzewu winnego oraz jej trwanie aż do czasów współczesnych, mimo zmian w środowisku i rozmaitych wydarzeń politycznych. W 2020 r. ukazała się międzynarodowa monografia *Krajobrazy winiarskie Europy*, współredagowana z J. Miętkiewską-Bryndą, z którą opublikowane zostały jeszcze inne prace podejmujące tę tematykę, m.in. *Przyrodnicze i kulturowe uwarunkowania krajobrazów winiarskich wyspy Pico (Azory)* w *Pracach Komisji Krajobrazu Kulturowego*. Pod opieką naukową Jerzego Makowskiego powstały na WGSR UW prace magisterskie dotyczące krajobrazów winiarskich, takie jak *Uwarunkowania rozwoju enoturystyki w prowincji Mendoza w Argentynie* czy *Krajobrazy winiarskie Francji, Hiszpanii i Włoch. Analiza porównawcza na podstawie obrazów satelitarnych Sentinel-2 i serwisu Google Maps*.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Naukowa praca każdego badacza napotyka wyzwania w postaci potrzeby wydzielenia czasu na inne obowiązki, w tym organizacyjne. Tych, w różnych etapach, Jerzy Makowski sprawował bardzo dużo, pełniąc liczne funkcje administracyjne w macierzystej uczelni. Chronologicznie odnosząc się wyłącznie do najważniejszych piastowanych funkcji należy wskazać kierowanie Studium Podyplomowego działającego przy Instytucie Krajów Rozwijających się WGSR UW (1986–1988), pełnienie funkcji wicedyrektora Instytutu Krajów Rozwijających się (1988–1990), bycie senatorem Uniwersytetu Warszawskiego (przedstawicielem WGSR w Senacie UW 1993–1994), członkiem Senackiej Komisji Budżetu i Finansów (1993–1996), Przewodniczącym Rady Naukowej Studium Doktoranckiego WGSR (1996–2007), Przewodniczącym Komisji Profesorskiej WGSR (2007–). Od 2016 r. Jerzy Makowski jako emerytowany profesor UW jest zatrudniony na pełnym etacie w dotychczasowym miejscu pracy, na stanowisku profesora zwyczajnego w Katedrze Geografii Regionalnej i Politycznej WGSR. Jerzy Makowski w szerokim zakresie uczestniczy w pracach różnych ciał kolegialnych i komisji powoływanych w macierzystej jednostce organizacyjnej oraz na forum ogólnouniwersyteckim, m.in. będąc członkiem Rady Studium Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych.

Jerzy Makowski w toku pracy zawodowej był i pozostaje członkiem kolegium redakcyjnego czasopism naukowych – wcześniej *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, a obecnie *Miscellanea Geographica. Regional Studies on Development*. Pełnił również funkcję konsultanta naukowego czasopisma *Na-*

tional Geographic Polska. Równie istotna, warta odnotowania jest działalność Jerzego Makowskiego w zakresie wydarzeń konferencyjnych – był organizatorem, bądź współorganizatorem kilkudziesięciu naukowych sympozjów, głównie polsko-meksykańskich i mekstykańsko-polskich, a także innych, mających miejsce w Polsce i zagranicą. Współpraca instytucjonalna z UAEM i naprzemianlegle odbywające się sympozja w Toluca i Warszawie, trwa już ponad 45 lat, a ostatnie odbyło się we wrześniu 2023 r. w Meksyku.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Działalność dydaktyczna Jerzego Makowskiego jest wszechstronna, a w każdym jej aspekcie zaangażowanie i postawa zasługują na docenienie i wyróżnienie. Jerzy Makowski przejawiał aktywność w tym zakresie na różnych szczeblach edukacji. Już w 1976 r. podczas pobytu na Kubie podjął się pracy nauczyciela geografii w Szkole Polskiej w Hawanie. Pracę z młodzieżą szkolną realizował także w Polsce w latach 1990–2000 w stołecznym LXIV. LO im. Stanisława Ignacego Witkiewicza.

Miejscem głównej aktywności dydaktycznej Jerzego Makowskiego jest Uniwersytet Warszawski, choć w różnych okresach dodatkowo były to inne uczelnie wyższe w kraju i zagranicą. Prowadził lub prowadzi On wykłady i seminaria dla słuchaczy studiów dziennych oraz dla doktorantów, w tym oryginalny wykład *Ziemia – środowisko człowieka: struktury, procesy, relacje*, a także *Geografię fizyczną świata*, *Geografię regionalną Ameryki Łacińskiej*, *Globalne problemy środowiskowe*, *Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju gospodarczego*, *Procesy suburbanizacji we współczesnym świecie*, *Rewitalizacja miast przemysłowych*. Oprócz zajęć na studiach licencjackich i magisterskich Jerzy Makowski realizuje wykłady na licznych studiach podyplomowych, m.in. dotyczących pomocy humanitarnej.

Ważną częścią działalności dydaktycznej Jerzego Makowskiego stanowią zajęcia realizowane w ośrodkach zagranicznych. Wyjazd do Amazonii poprzedzony został serią wykładów na uniwersytetach w Meksyku (UAEM w Toluca, UNAM w Meksyku, UG w Guadalajarze) oraz w Peru (Uniwersytet św. Marka w Limie i w Limeńskim Towarzystwie Geograficznym). Prowadził także wykłady dla słuchaczy studiów doktoranckich na Uniwersytecie w Manizales (Kolumbia). Tematyka wykładów koncentrowała się wokół przyrodniczych uwarunkowań działalności człowieka w strefie klimatów równikowych, a zwłaszcza rolnictwa w Amazonii. Doświadczenia zdobyte w brazylijskiej, ekwadorskiej i peruwiańskiej selwie pozwoliły przygotować oryginalne zajęcia dydaktyczne. Bogate materiały (notatki, publikacje, ekspozyty, fotografie) zebrane podczas studiów terenowych, a także kontakty z badaczami regionu oraz zdobyte doświadczenia w pełni przyczyniły się nie tylko do dalszego rozwoju naukowego, ale ewidentnie kształtowały warsztat dydaktyczny Jerzego Makowskiego. Do grupy zagranicznych wyjazdów dydaktycznych należy włączyć licznie wizyty studyjne w ramach programu Erasmus +, głównie realizowane w akademickich ośrodkach w Hiszpanii i Portugalii.

Konsekwencją wszechstronnego doświadczenia naukowego i dydaktycznego jest kształcenie młodych adeptów nauki. Jerzy Makowski jest opiekunem około 100 magistrów i licencjuszy. Wypromował ponadto doktora nauk o Ziemi (Jerzy Gilarowski, 1995, *Czynniki degradacji wilgotnych lasów równikowych w Zairze*) oraz recenzował zagraniczny doktorat na Uniwersytecie Sewilskim. W pracach dyplomowych kierowanych przez Jerzego Makowskiego podejmowano niezwykle zróżnicowane tematy, m.in. *Warunki środowiska przyrodniczego a funkcjonowanie rolnictwa w strefie sawann okresowo zalewanych w Ameryce Południowej na przykładzie Llanos del Orinoco i Pantanal*; *Kłęski żywiołowe a sytuacja społeczno-gospodarcza Ekwadoru*; *Badania polskich geografów w Meksyku*; *Rozwój transportu lotniczego z Europy do Ameryki Łacińskiej*; *Migracje sportowców na przykładzie koszykarzy argentyńskich grających w Europie*; *Oceny możliwości rozwoju turystyki plecakowej w Patagonii argentyńskiej*. Wśród zrealizowanych prac licencjackich pod opieką Jerzego Makowskiego można wspomnieć m.in. *Alternatywne źródła energii w Brazylii*; *Oddziaływanie huraganów tropikalnych*

na życie mieszkańców Bahamów; *Migracje wywołane pustynnieniem na obszarze północnego Meksyku*. Jerzy Makowski wypromował również około 30 prac w Podyplomowym Studium Wiedzy o KRS, m.in. takich jak: *Spór graniczny między Peru a Ekwadorem*; *Paul Prebisch – teorie rozwoju gospodarczego*; *Organizacja życia rodzinnego i sąsiedzkiego w dzielnicach nędzy w Limie* oraz prac na studiach podyplomowych Global Development i Rozwój a globalizacja, m.in. *Społeczne zaangażowanie kościoła katolickiego na Kubie* czy *Aspekty lokalnej gospodarki w społeczności indiańskiej Meksyku*.

Opracowanie podręczników do geografii dla szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącego to kolejna bardzo ważna karta aktywności dydaktycznej Jerzego Makowskiego. Warto wskazać wybrane publikacje szkolne oraz grono znakomitych geografów, współautorów tych podręczników. Przy ich powstaniu Jerzy Makowski współpracował m.in. z A. Dylikową, B. Olszewskim i D. Makowską (*Ziemia i człowiek. Podręcznik geografii dla szkoły średniej*, WSiP); z J. Mordawskim (Przewodnik metodyczny i podręcznik *Ziemia we Wszechświecie. Krajobrazy Ziemi*, Wyd. Marek Rożak); z F. Plitem i J. Plit (*Polska w dobie przekształceń. Podręcznik geografii dla szkoły średniej*, WSiP). Ważną aktywnością uzupełniającą pisanie było recenzowanie podręczników szkolnych i materiałów dydaktycznych dla nauczycieli geografii. Jerzy Makowski w latach 2010–2014 przygotowywał opinie merytoryczno-dydaktyczne podręczników szkolnych na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej.

DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA

Działalność popularyzatorska pozostaje integralną częścią aktywności zawodowej Jerzego Makowskiego, który wykorzystuje w niej wiedzę i obserwacje pochodzące z wyjazdów badawczych oraz podróży prywatnych realizowanych w różnych okresach. Jerzy Makowski pisząc, prezentując i wygłaszając prelekcje chętnie dzieli się własnymi doświadczeniami w licznych miejscach i na różnych forach. Doświadczenia zdobyte podczas licznych podróży krajowych i zagranicznych pozwoliły przygotować oryginalne teksty wielu artykułów popularnonaukowych, audycji radiowych i wystąpień w telewizji, ugruntowując w ten sposób pozycję Jerzego Makowskiego jako geografa holistycznie patrzącego na świat.

Jerzy Makowski aktywnie działa na polu popularyzacji nauki poprzez prelekcje realizowane w Towarzystwie Przyjaciół Kultury Iberyjskiej (później Towarzystwie Polska – Ameryka Łacińska i w Societad Interamericana de Planification (1986–) oraz dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku (Politechnika Warszawska). Szczególne miejsce w ramach podejmowanej działalności popularyzatorskiej stanowi Polskie Towarzystwo Geograficzne, którego członkiem Jerzy Makowski jest od 1970 r., a w latach 2009–2012 był Przewodniczącym Oddziału Warszawskiego PTG. Ponadto przez wiele lat współtworzył Komisję Rewizyjną w stołecznych strukturach oddziałowych PTG. Oprócz zajmowanych funkcji Jerzy Makowski wygłosił dziesiątki prelekcji dla członków z całej Polski, w tym z Oddziału Toruńskiego PTG, z którym wielokrotnie realizował kursy terenowe dla nauczycieli geografii w krajach skandynawskich (1994), południowej Francji, Hiszpanii i Portugalii (1995), Włoszech i Grecji (1996) oraz na Islandii (2003). Wraz z PTG współorganizatorem tych wydarzeń była Pracownia Dydaktyki Geografii Instytutu Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jerzy Makowski brał również udział w wyjeździe studyjnym dla nauczycieli do Japonii (1997).

NAGRODY I WYRÓŻNIENIA

Jerzy Makowski za swe wszechstronne zaangażowanie na niwie nauki, dydaktyki i organizacji był wielokrotnie nagradzany. Wśród licznych nagród Rektora UW, pierwsza dotyczyła napisanej pracy

doktorskiej. Jerzy Makowski był również wielokrotnie nagradzany przez macierzysty Wydział, w tym jest laureatem szczególnie prestiżowego wyróżnienia przyznawanego za zasługi dla Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW, a mianowicie Medalu im. Jerzego Kondrackiego (2017). Również wspomniane wcześniej Polskie Towarzystwo Geograficzne wielokrotnie nagradzało wzorową postawę Jerzego Makowskiego poprzez przyznanie Złotej Odznaki PTG (nr 813, 2009), jak i Medalu PTG (2017). Ministerstwo Edukacji Narodowej nagrodziło natomiast Jerzego Makowskiego Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1999).

Szczególnie prestiżowym odznaczeniem, które Jerzy Makowski otrzymał w 2015 r. był doktorat honoris causa La Universidad Autonoma del Estado de Mexico. Wyróżnienie to zostało przyznane przez Senat UAEM. Kolejne prestiżowe wyróżnienie, które otrzymał Jerzy Makowski w 2015 r. to Dyplom Aleksandra von Humboldta (Pergamino al Mérito Científico), przyznany przez Meksykańskie Towarzystwo Geograficzne (Ilustre y Benemerita Sociedad Mexicana de Geografía y Estadística del Estado de México). Mimo, że lista otrzymanych wyróżnień jest tak długa, żadne nagrody nie są w stanie wyrazić olbrzymiej wdzięczności Jerzemu Makowskiemu za wyjątkową postawę badacza, nauczyciela i popularyzatora geografii, wzór do naśladowania przez innych.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Przedstawione kierunki zainteresowań badawczych ukazują wiele cech Profesora Jerzego Makowskiego jako człowieka, uczonego i nauczyciela o wybitnych osiągnięciach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych. Zawdzięcza je niewątpliwie walorom swojego intelektu i charakteru, wśród których wymienić należy życzliwość, zaangażowanie, szacunek wobec bliźnich, pokorę i wysoką kulturę osobistą. Jego olbrzymi dorobek naukowy, jak i szerokie zaangażowanie na licznych forach, nie byłoby prawdopodobnie możliwe gdyby nie wielkie wsparcie rodziny – żony Doroty i dzieci – Anny, Małgorzaty i Krzysztofa. To z nimi Jerzy Makowski doświadcza geografii na co dzień realizując liczne pasje, w tym zamięrowanie do fotografii. Znajduje to rozwinięcie podczas zrealizowanych wyjazdów rodzinnych, m.in. w Tatry (polskie i słowackie), Bieszczady (będąc przewodnikiem beskidzkim od 1968 r. w Studenckim Kole Przewodników Beskidzkich), Sudety i wielu innych miejscach w Polsce oraz zagranicą, m.in. w Izraelu, Jordanii, Szwecji, na Krecie, Maderze i Sardynii. Ważnym elementem zainteresowań poznawczych rozwijanych w ostatnich latach są krajobrazy winiarskie odkrywane i doświadczane w Polsce oraz Chorwacji, Hiszpanii i Portugalii.

Miejsc odkrytych przez Jerzego Makowskiego jest wiele, jeszcze więcej czeka na odkrycie, a Jego chęć poznawania i wyjaśniania złożoności świata wciąż jest olbrzymia. To zupełnie naturalne, jeśli przez życie podążamy z geografiami.

Tomasz Wites